

і того самого напрямку діяльності в різних сферах, призводить до дублювання повноважень зазначених органів, відсутності єдиної, узгодженої за усіма напрямками системи планування розвідувальної діяльності, що вкрай негативно може позначатися на кінцевому результаті. Вважаємо за необхідне створити спеціальний орган державної влади, в якому повинні бути зосереджені усі повноваження щодо здійснення розвідувальної діяльності, координації зусиль для забезпечення інтегральної оборони держави.

Висновки. Таким чином, у рамках даної статті з'ясовано місце та роль окремих спеціальних суб'єктів у механізмі реалізації правоохоронної функції держави, проаналізовано особливості їх діяльності щодо реалізації правоохоронної функції держави, окреслено перспективні напрями підвищення ефективності такої діяльності, приведення її у відповідність до європейських стандартів, а також внесено певні пропозиції щодо оптимізації системи спеціальних суб'єктів. Особливу увагу приділено вдосконаленню національного законодавства в частині закріплення адміністративно-правового статусу окремих спеціальних суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, упорядкування чинного законодавства шляхом скасування недіючих нормативно-правових актів та внесення змін та доповнень до інших.

УДК 342.7(477)

ДІЯЛЬНІСТЬ ОМБУДСМЕНА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Боднарчук О.І., старший викладач

Національний університет державної податкової служби України

У статті проаналізовано особливості впровадження уповноваженого з прав дитини в Україні. Окреслено окремі проблеми у цій сфері. Внесено пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності омбудсмена.

Ключові слова: безпритульність, безпритульні діти, омбудсмен, уповноважений з прав дитини.

В статье проанализированы особенности внедрения уполномоченного по правам ребенка в Украине. Очерчены отдельные проблемы в этой сфере. Внесены предложения по повышению эффективности деятельности омбудсмена.

Ключевые слова: беспризорность, беспризорные дети, омбудсмен, Уполномоченный по правам ребенка.

Bodnarchuk O.I. ACTIVITIES OF OMBUDSMAN IN PROTECTION OF CHILDREN IN UKRAINE

This paper examines the implementation of the Commissioner for Children's Rights in Ukraine. Outlined some of the problems in this area. Deals with proposals to improve the performance of the Ombudsman.

Key words: homelessness, homeless children, the ombudsman, the Commissioner for Children's Rights.

Постановка проблеми. Розбудова України як демократичної правової держави потребує конкретного аналізу законодавства прав і свобод людини. Особливо це стосується такої категорії населення, як діти. Оскільки головною проблемою сьогодення є дитяча безпритульність та сирітство, постає питання щодо захисту дітей. Як видно із досвіду демократичних країн, подолання цієї проблеми можливо внаслідок об'єднання всіх існуючих соціальних програм для безпритульних дітей та створення єдиного державного інституту,

- ЛІТЕРАТУРА:**
1. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України : Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 394/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 28. – С. 1161.
 2. Про утворення Державної фіскальної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 160 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 46. – С. 1213.
 3. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
 4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 21 35-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
 5. Про затвердження Положення про Державну фінансову інспекцію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 310 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 64. – С. 1764.
 6. Про державний кордон України : Закон України від 05.11.1991 р. № 1777-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>.
 7. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15>.
 8. Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України : Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14>.
 9. Про Службу зовнішньої розвідки України : Закон України від 01.12.2005 р. № 3160-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15>.

що буде опікуватися дітьми. Один із варіантів вирішення цієї проблеми – запровадження спеціалізованого омбудсмена з прав дітей.

Ступінь розробленості проблеми. Питання впровадження уповноваженого з прав дитини в Україні є предметом дослідження багатьох учених. Окремі аспекти функціонування цього інституту відобразили у своїх працях такі науковці, як Закрицька В., Карпачова Н., Крестовська Н.Н., Марцеляк О.В., Опацький Р.М., Фоменко М.В., Широ С.В. та ін.

Виклад основного матеріалу. Актуальною проблемою нашого часу є дитяча безпритульність та безоглядність, яка набуває широких масштабів. У зв'язку з цим останні роки держава прийняла ряд законів щодо захисту дітей, зокрема: «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про охорону дитинства».

У Законі «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» [1] визначено, зокрема, загальні засади соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей. Цей Закон забезпечує правове регулювання відносин у суспільстві, спрямованих на реалізацію бездомними громадянами і безпритульними дітьми прав і свобод, передбачених Конституцією України та чинним законодавством, створює умови для діяльності громадських та благодійних організацій, що працюють у сфері соціального захисту населення.

Відповідно до чинного законодавства [1]:

– бездомність – соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї будь-якого житла, призначеного та придатного для проживання;

– безпритульні діти – діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувалися, і не мають певного місця проживання;

– діти-сироти – діти, в яких померли чи загинули батьки;

– діти, позбавлені батьківського піклування – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням батьками покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, що перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти;

На думку Н.М. Крестовської, сучасне становище дітей в Україні викликає обґрунтоване хвилювання суспільства і потребує нових підходів в аналізі і розв'язанні цієї проблеми. Соціально-економічні труднощі зачіпають інтереси найбільш слабких членів суспільства – дітей. Не зменшуються показники сирітства, викрадення дітей, продаж їх за кордон, народження дітей неповноцінних у розумовому та фізичному значеннях. Невпинно збільшується кількість дітей, які вживають алкоголь і наркотики. Не вдається зупинити зростання правопорушень і злочинів, як вчинюваних неповнолітніми, так і стосовно них. Практика свідчить, що сучасна державна система охорони прав дітей не спроможна виконати свої обов'язки, тому одним із варіантів вирішення цієї проблеми є запровадження спеціалізованого

омбудсмена з прав дітей. Зі світового досвіду відомі приклади діяльності таких омбудсменів у США, Російській Федерації, Норвегії, Канаді та ін. [2].

Доцільно зауважити, що термін «омбудсмен» (швед. ombudsman, від ombudo – представник) – посадова особа (представник парламенту), яка контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері дотримання прав людини. Вперше інститут омбудсмена виник у Швеції у 1809 р., коли шведський ридсдаг (парламент) прийняв закон, за яким парламентові надавалося право обирати спеціального парламентського комісара (омбудсмена) для здійснення нагляду за дотриманням законодавства і для урівноваження широким повноважень короля з компетенцією парламенту [3, с. 426].

Як бачимо, омбудсмени з прав дитини з'явилися нещодавно. Цьому насамперед сприяла Декларація та Конвенція з прав дитини, в яких було зазначено про створення уповноважених (омбудсменів).

Як зазначає О.В. Марцеляк, у багатьох країнах поширеною є практика введення спеціалізованих омбудсменів, які здійснюють свою діяльність в інтересах специфічних груп, що потребують додаткового захисту. Моделі спеціалізованих омбудсменів різноманітні – військові омбудсмени (ФРН, Норвегія, на регіональному рівні в Російській Федерації (Алтайський край), омбудсмени з питань охорони здоров'я (Велика Британія, США), омбудсмени з прав дитини (Норвегія, Фінляндія, Нова Зеландія, Австрія, Литва та ін.), студентські омбудсмени (США, Канада, Російська Федерація) тощо [4, с. 30].

О.В. Марцеляк виділяє чотири основні моделі, згідно з якими створюються інститути омбудсмена із захисту прав дитини. Омбудсмени першої групи запроваджують спеціальні закони, ухвалені парламентом (Норвегія, Швеція, Колумбія та ін.). Омбудсмени другої групи створюються згідно із законодавством про охорону дитинства (Нова Зеландія, Канада та ін.). Омбудсмени третьої групи існують у рамках відповідних державних органів (Ізраїль, Австрія, Іспанія та ін.), четвертої групи – у рамках неурядових організацій, під егідою яких вони і працюють [5, с. 44].

Доречно зауважити, що С.В. Шіро наводить розширену класифікацію. До вже зазначених груп учений додає: виконавчий омбудсмен, створений в рамках виконавчої влади (Франція, Італія), та змішана форма, коли в державі можуть діяти кілька омбудсменів – парламентський, виконавчий, громадський (Швеція) [6, с. 9–10].

Водночас В. Закрицька зазначає, що, незважаючи на деякі відмінності, всі існуючі моделі дитячих омбудсменів побудовані винятково на питанні забезпечення прав дитини. У діяльності омбудсменів з прав дитини виділяють такі основні функції:

– захист прав конкретної дитини і представництво її інтересів;

– розслідування справ за індивідуальними скаргами дітей;

– спостереження за здійсненням законодавства, що стосується захисту інтересів дітей;

– внесення рекомендацій до державних органів про зміни законодавства у сфері охорони прав дітей;

– сприяння підвищенню інформованості про права дитини як самих дітей, так і дорослих;

– діяльність як посередника у випадках виникнення конфліктів між дітьми і батьками;

– представлення доповідей про виконану роботу і про положення справ з питань дотримання прав дітей. Але, зауважимо, що функції та повноваження цих спеціалізованих омбудсменів у різних країнах мають свої особливості [7].

Звичайно, питання запровадження посади спеціалізованого уповноваженого з прав дітей в Україні піднімалося неодноразово.

Потрібно зазначити, що підписання та ратифікація Конвенції ООН про права дитини сприяли створенню спеціального органу, що буде здійснювати нагляд за виконанням Конвенції, моніторинг дотримання прав та свобод дитини в Україні, просування міжнародних стандартів у цій сфері, здійснюватиме експертизу національного законодавства й сприятиме підвищенню рівня правової інформованості населення України з питань прав і свобод, закріплених Конвенцією [8].

Відповідно, Указом від 11.08.2011 р. Президент України затвердив Питання уповноваженого Президента України з прав дитини [9] з метою забезпечення належних умов для реалізації громадянських, економічних, соціальних та культурних прав дітей в Україні, беручи до уваги необхідність особливого піклування про дитину, на виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав дитини.

Згідно з чинним законодавством, до завдань уповноваженого Президента з прав дитини належать:

1) постійний моніторинг додержання в Україні конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері та внесення в установленому порядку Президенту України пропозицій щодо припинення і запобігання повторенню порушень прав і законних інтересів дитини;

2) внесення Президенту України пропозицій щодо підготовки проектів законів, актів Президента України з питань прав та законних інтересів дитини;

3) здійснення заходів, спрямованих на інформування населення про права та законні інтереси дитини [9].

Аналіз цього нормативного акта дозволив визначити, що основною його метою є забезпечення та здійснення Президентом України конституційних повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав дитини та виконання Україною міжнародних зобов'язань у зазначеній сфері.

На думку Р.М. Опацького, вказана мета дещо звужує коло повноважень дитячого омбудсмена. При цьому Положення не врегульовує питання гарантій діяльності уповноваженого з прав дитини, а також порядку й способу його призначення та звільнення [10].

Проте, вважаємо, доречно було б прийняти закон «Про Уповноваженого з прав дитини в Україні», де буде вказано повний

перелік завдань, функцій, вимог до цієї кандидатури та ін.

Звичайно, для України це тільки перші кроки досвіду. У зв'язку з цим доцільно проаналізувати більш детально діяльність омбудсменів інших країн. Цікавий правовий статус омбудсменів з прав дітей у Російській Федерації, яка детально вивчила світовий досвід дитячих омбудсменів та заснувала на регіональному і місцевому рівнях різні моделі цього інституту.

Можна повною мірою погодитися із думкою науковців, які вважають, що наявність регіонального та місцевого дитячого омбудсмена має беззаперечні переваги, бо вони забезпечують для дитини полегшену процедуру самостійного звернення по допомогу без посередництва дорослих. Будучи найбільш наближеним до дитини, уповноважений має можливість оперативно реагувати на факти порушення прав дитини, особисто беручи участь у відновленні її прав, залучаючи до цього також необхідних спеціалістів та експертів. Також у 2005 р. в Російській Федерації була створена Координаційна рада уповноважених з прав дитини. Важливим є той факт, що, крім самих уповноважених з прав дитини, його членами стали і деякі правозахисні неурядові організації [7].

Ефективна діяльність дитячих омбудсменів може бути досягнута тільки за дотриманням сукупності таких умов:

– незалежність омбудсмена (невтручання уряду в його діяльність, свобода вираження своїх поглядів з приводу захисту прав дітей тощо);

– безпосередній контакт з дітьми (людина, що має цей пост, має бути доступна для дітей, інформація про роботу повинна викладатися мовою, розрахованою на дітей, і поширюватися через засоби масової інформації [11].

На сьогодні вже є певні результати роботи омбудсмена, зокрема: відвідані шкіл-інтернатів, багатосімейних та малозабезпечених родин; прийом громадян та вирішення їх проблем; визначення основних напрямів державної програми розвитку сімейної та ювенальної політики в Україні. Також за останні роки наполовину зменшилася кількість дітей у будинках-інтернатах, оскільки цьому сприяла нова політика держави на влаштування сиріт у прийомні сім'ї, збільшилася кількість соціальних працівників. За участю дитячого омбудсмена підготовлено проект закону, який буде захищати дітей від негативного медіавпливу. Зокрема, в кіно- і телепрограми будуть введені спеціальні позначки – від змісту інформаційного продукту і віку телеглядача. Проведення круглих столів, де обговорюються головні проблеми із залученням церкви та ін.

Висновки. Запровадження посади уповноваженого з прав дитини свідчить про те, що держава піклується про дітей та їх проблеми. Прийняття закону «Про Уповноваженого з прав дитини в Україні» на законодавчому рівні надасть можливість омбудсмену з прав дитини використовувати свої повноваження на більш широкому рівні, а також можливість відстоювати права та інтереси дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України : від 02.06.2005 р. № 2623-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>.
2. Крестовська Н.М. Дитячий омбудсмен у громадському суспільстві // Н.М. Крестовська // Вісник Запорізького національного університету. – 2005. – № 1. – С. 25–35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissert.com.ua/content/350566.html>.
3. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. Горбатенко В.П. ; за ред. [Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка] ; 2-е вид., допов. і переробл. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
4. Марцеляк О.В. Реформування вітчизняної моделі Уповноваженого з прав людини і запровадження дитячого омбудсмена в Україні – потреба часу / О.В. Марцеляк // Досвід інституту уповноваженого з прав дитини: перспективи для України : зб. матер. до міжнар. конф. (Київ, 11–12 жовтня 2006 р.). – К., 2006 – С. 29–33.
5. Марцеляк О.В. Омбудсмен з прав дитини: проблеми формування і розвитку у світі і в Україні / О. В. Марцеляк // Право України. – 2003. – № 10. – С. 44–48.
6. Широ С.В. Права ребенка: необходимость внедрения

новых механизмов защиты : [монография] / С.В. Широ. – Мурманск, 2009. – 168 с.

7. Закрицька В. Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свобод і законних інтересів дітей: зарубіжний досвід / В. Закрицька // Вісник. – 2012. – № 4(71). – С. 346–356 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dspace.nulau.edu.ua:8088/bitstream/123456789/3953/1/Zakrinskaya_346.pdf.
8. Фоменко М.В. Щодо запровадження інституту омбудсмена з прав дитини в Україні / М.В. Фоменко // Зб. наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г.С. Сковороди. Серія «Право». – 2011. – Вип. 17. – С. 186–191.
9. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини : Указ Президента України від 11.08.2011 р. № 811/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/811/2011>.
10. Опацький Р.М. Проблеми розвитку інституту Уповноваженого Президента України з прав дитини / Р.М. Опацький // Вісник Запорізького нац. ун-ту. – 2012. – № 2. – С. 62–65.
11. Карпачова Н. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні : Перша щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 05.04.2011 р. / Н. Карпачова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ombudsman.kiev.ua>.

УДК 342.9:378(477)»16-20»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Будник Ю.А., здобувач
кафедри управління, адміністративного права і процесу
та адміністративної діяльності
Національний університет державної податкової служби України

Стаття присвячена правовому регулюванню інституційного розвитку вищої освіти на території українських земель у другій половині XVI – на початку XX ст.

Ключові слова: вища освіта, території українських земель, вищий навчальний заклад, університетські статутути.

Статья посвящена правовому регулированию институционального развития высшего образования на территории украинских земель во второй половине XVI – начале XX в.

Ключевые слова: высшее образование, территории украинских земель, высшее учебное заведение, университетские уставы.

Budnyk Y.A. LEGAL REGULATION OF INSTITUTIONAL DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION ON THE TERRITORY OF UKRAINIAN LANDS IN THE SECOND HALF OF XVI – THE EARLY XX CENTURY

The article is devoted to legal regulation of institutional development of higher education on the territory of Ukrainian lands in the second half of XVI – the beginning of XX century.

Key words: higher education, the territory of the Ukrainian lands, higher educational institution, university statutes.

Постановка проблеми. Усе, що було напрацьовано людством до XXI ст., є певною базою для створення нової системи вищої освіти. Знання її історії дозволить більш глибоко проаналізувати перебіг процесів, що відбувалися під час її розвитку, і звірвати те найцінніше, що дозволить надалі розвивати сучасну систему вищої освіти в Україні.

Осмилення минулого дає можливість впливати на зміну сьогодення, і це закономерно.

Ступінь розробленості проблеми. Сучасний стан адміністративно-правового регу-

лювання вищої освіти та перспективи її розвитку вимагають аналізу інституцій розвитку вищої освіти на території України та правового регулювання, які її супроводжували. Питання становлення та розвитку вищої освіти в Україні особливо привертало увагу науковців у історико-педагогічному контексті, зокрема, їх вивчали С. Бабішин, Ю. Алексєєв, Л. Баїка, В. Британ, М. Максимович, І. Курляка, С. Майборода, Б. Мітюров, О. Величко, С. Миропольський, А. Алексюк, С. Рождественський, С. Сірополк, М. Кошуба, П. Краснящих та ін. Водночас невиправданим буде твердження